

БИЧКОВА ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

**МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ У ВУГІЛЬНІЙ
ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ**

Спеціальність 08.02.03 - Організація управління, планування і регулювання економіки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Донецьк - 2001

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донецькому національному університеті Міністерства освіти і науки України (м. Донецьк) на кафедрі економіки підприємства.

Науковий керівник - кандидат економічних наук, доцент

Цесарук Людмила Іллівна,

Донецький національний університет Міністерства освіти і науки України (м. Донецьк), доцент кафедри економіки підприємства

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Федорищева Аліна Микитівна,

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України (м. Київ), головний науковий співробітник відділу регіональних проблем відтворення

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

Братков Єгор Миколайович,

Донецький науково-дослідний вугільний інститут Міністерства

палива та енергетики України (м. Донецьк), керівник Галузевого центру економічних досліджень
Провідна установа - Національна гірнична академія України Міністерства освіти і науки України (м. Дніпропетровськ), кафедра менеджменту

Захист відбудеться "21" червня 2001 р. о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради

Д 11.151.01 в Інституті економіки промисловості НАН України за адресою: 83048, Донецьк - 48, вул. Університетська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту економіки промисловості НАН України за адресою: 83048, Донецьк - 48, вул. Університетська, 77.

Автореферат розісланий "18" травня 2001 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л.М.Кузьменко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Неефективність здійснення структурних реформ в Україні є суттєвою перешкодою формування і розвитку ринкових відносин. Очікуваних результатів в економічній сфері від реструктуризації підприємств не отримано, а в соціальній сфері вона призвела до виникнення негативних наслідків значних масштабів: зниження рівня життя і соціальної захищеності, розвитку кризових явищ.

Особливо несприятливі тенденції простежуються у вугільній промисловості України, де соціальні проблеми, пов'язані з закриттям шахт, відчуються найбільш гостро. Вони виникли внаслідок невваженої державної, регіональної та галузевої політики, яка не сприяла створенню робочих місць у регіонах закриття шахт. Водночас вона не забезпечила сприятливих умов для інвестування розвитку перспективних і пріоритетних галузей промисловості шахтарських регіонів, не сприяла і розвитку підприємницької активності вивільнених із галузі працівників. Нерівні умови при регулюванні цін на вугілля і продукцію інших галузей промисловості призвели до падіння пріоритету в оплаті праці шахтарів. Це створило напружену ситуацію у трудових колективах і викликало загострення соціальних відносин.

Соціальний стан вугільної галузі України незадовільний і має стійкі тенденції до погіршення: заборгованість з оплати праці та з регресних позовів постраждалим на виробництві, високий рівень виробничого травматизму, погіршується стан здоров'я працюючих. Виникли реальні та потенційні загрози звільнення при закритті шахт, залежність життєзабезпечення населення шахтарських міст та селищ від функціонування вугільних підприємств. Усе це свідчить про неефективність управління соціальним розвитком у галузі й викликає необхідність пошуку шляхів його вдосконалення в системі державного та галузевого управління в умовах структурної перебудови економіки України та її окремих галузей. А таке вдосконалення не можливе без урахування соціальних процесів і явищ, насамперед, соціальної кризи, характерної для економіки країни, її секторів і галузей.

Вирішення проблеми вдосконалення механізму управління соціальним розвитком у вугільній промисловості України не отримало комплексного аналізу у працях вчених-економістів, які зверталися до вивчення її нагальних питань. Зокрема,

вирішення соціальних проблем і соціальної кризи в країні та галузі, а саме: причин соціальних криз, теоретичних аспектів реструктуризації, світового досвіду реструктуризації галузі, виробничих проблем розробки вугільних родовищ та їх перспектив, технічних, соціальних, екологічних проблем закриття шахт, проблем фінансування у період закриття шахт, соціальних конфліктів, управління життєдіяльністю шахтарських міст у період реструктуризації.

Однак для успішного вирішення багатьох виробничих і соціальних проблем необхідно комплексно розглянути усі аспекти розвитку соціальних процесів і соціальної кризи, управління соціальним розвитком вугільної промисловості України в умовах реструктуризації. З огляду на те, що соціальні проблеми України та її вугільної галузі досить складні та недостатньо комплексно вивчені, це й визначило вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно з планом наукових досліджень Донецького національного університету Міністерства освіти і науки України за темою "Проблеми адаптації підприємств територіальних та галузевих комплексів до економічних реформ у транзитивних економіках" (номер державної реєстрації № 0199U001496), у рамках якої автором досліджено способи реструктуризації промислових підприємств та розроблено методику аналізу соціального розвитку підприємств в умовах реструктуризації та пропозиції щодо пом'якшення соціальних наслідків реструктуризації.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у подальшому розвитку теоретичних основ організаційно-економічного механізму управління соціальним розвитком вугільної промисловості України та розробці науково-практичних рекомендацій щодо його вдосконалення в умовах реструктуризації.

Для досягнення поставленої мети було вирішено такі задачі:

обґрунтовано потребу вдосконалення механізму управління соціальним розвитком;

узагальнено теоретичні основи виникнення соціальної кризи, визначено її поняття, зміст, причини та сутність суміжних із нею категорій та понять;

систематизовано й узагальнено теоретичне підґрунтя реструктуризації вугільної промисловості;

визначено напрями використання зарубіжного досвіду подолання соціальної кризи при реструктуризації вугільної промисловості;

розроблено методику аналізу соціального розвитку підприємств вугільної промисловості на етапі реструктуризації;

узагальнено практику вирішення соціальних проблем при проведенні реструктуризації вугільної промисловості;

запропоновано організаційно-економічний механізм подолання соціальної кризи у вугільній промисловості України;

визначено основні напрями подолання негативних соціальних наслідків реструктуризації та заходи соціального захисту працюючих у вугільній промисловості;

розроблено методичні підходи проведення моніторингу соціальних наслідків реструктуризації;

розроблено пропозиції щодо вдосконалення механізму управління соціальним розвитком вугільної промисловості України на державному, галузевому і регіональному рівнях.

Об'єктом дослідження є вугільна промисловість України.

Предметом дослідження є організаційно-економічний механізм управління соціальним розвитком у вугільній промисловості України в умовах реструктуризації.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є класичні положення

економічної теорії, що використані при дослідженні соціальної кризи як економічної категорії, а також при дослідженні розвитку кризових ситуацій. У дисертації використовувалися методи логічного, економічного та системного аналізу об'єкту з метою уточнення сутності реструктуризації, розробки методики аналізу соціального розвитку підприємств вугільної промисловості на етапі реструктуризації та механізму подолання соціальної кризи. Економіко-статистичні методи (кореляційно-регресійний аналіз, прогнозування) використано при визначенні впливу основних економічних показників діяльності на чисельність зайнятих у галузі й прогнозуванні кількості вивільнених із галузі. Обробка інформації, аналіз і прогнозування здійснені за допомогою сучасних ПЕОМ.

Інформаційна база роботи формувалася на основі законодавчих та нормативно-правових документів України, праць вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, матеріалів спеціалізованих наукових центрів і науково-практичних конференцій, спеціальної економічної літератури, статистичних даних Державного комітету статистики України, Міністерств економіки, праці та соціальної політики, палива та енергетики України, економічних науково-дослідних інститутів України, особистих досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація містить подальший розвиток концептуальних основ формування механізму вдосконалення соціального управління у вугільній промисловості України в умовах її реструктуризації. Розроблено організаційно-економічний механізм управління соціальним розвитком галузі в умовах реструктуризації. Він дозволяє виявити, пом'якшити та скасувати дію негативних соціальних наслідків неефективних управлінських рішень, негативних наслідків структурних перетворень та попередити їх негативний вплив на рівень соціальної захищеності працівників галузі.

У дисертаційній роботі отримано результати, що складають наукову новизну: удосконалено теоретичну основу управління соціальним розвитком, визначено сутність його та пов'язаних із ним понять і категорій, зокрема поняття "соціальна криза"; запропоновано систему показників, яка характеризує формування соціальної кризи в галузі та дозволяє визначити основні причини розвитку кризових ситуацій; узагальнено і виділено основні етапи страйкового руху у вугільній промисловості України. Визначено причини страйків у галузі та доведено їх зв'язок із розвитком соціальної кризи у галузі;

обґрунтовано необхідність удосконалення методичних основ аналізу соціального розвитку галузі. Запропоновано методику аналізу соціального розвитку підприємств вугільної промисловості України на етапі реструктуризації, що ґрунтується на двох взаємопов'язаних напрямках - аналізі соціального розвитку підприємств галузі та аналізі соціальних наслідків її реструктуризації;

здійснено подальший розвиток механізму реалізації соціальної політики держави на терені вдосконалення управління соціальним розвитком і соціального захисту працюючих;

розроблено і запропоновано рекомендації щодо подолання соціальної кризи у вугільній промисловості України;

розкрито сутність і уточнено поняття "моніторинг соціальних наслідків реструктуризації";

удосконалено механізм прийняття управлінських рішень (щодо соціального розвитку) галузевими і регіональними органами управління при впровадженні запропонованих методичних підходів щодо моніторингу соціальних наслідків реструктуризації на рівні окремого вуглевидобувного підприємства й регіону в цілому.

Практичне значення одержаних результатів. Практичні рекомендації та результати, одержані в дисертації, доцільно використовувати при розробці нових та вдосконаленні чинних соціально-економічних державних, галузевих програм, а також законодавчих, нормативних документів і програм соціального захисту населення шахтарських регіонів та працівників вугільної промисловості України.

Розроблені методичні підходи щодо організації моніторингу соціальних наслідків реструктуризації галузі впроваджено компанією "Укрвуглереструктуризація" у процесі вдосконалення методики моніторингу соціальних наслідків реструктуризації в шахтарських селищах (акт від 26 листопада 2000 р. та довідка № 01-10/1011 від 13 листопада 2000 р.).

Пропозиції щодо пом'якшення соціальних наслідків реструктуризації використано проф-спілками вугільної промисловості України при підготовці заходів щодо посилення соціального захисту працівників в умовах реструктуризації (лист №01/431 від 27 листопада 2000 р.).

Результати дисертаційного дослідження знайшли впровадження у навчальному процесі в Донецькому національному університеті Міністерства освіти і науки України з дисципліни "Система регіонального управління економікою".

Особистий внесок здобувача полягає в:

удосконаленні теоретичних основ управління соціальним розвитком за рахунок визначення системи показників, що характеризують формування соціальної кризи у вугільній промисловості;

розробці методичної бази аналізу соціального розвитку галузі за умов її реструктуризації;

визначенні загальних напрямів удосконалення механізму реалізації соціальної політики держави і розробці теоретичних і науково-методичних засад соціального захисту працюючих у галузі на державному, галузевому та регіональному рівні;

удосконаленні механізму прийняття управлінських рішень за рахунок впровадження запропонованих методичних підходів щодо моніторингу соціальних наслідків реструктуризації на рівні вуглевидобувного підприємства або регіону.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки і рекомендації доповідалися на 5 наукових конференціях: II міжнародная конференция молодых ученых-экономистов "Проблемы теории и практики управления в современной экономике" (м. Донецьк, 1999 р.); Міжнародна науково-практична конференція "Проблеми та перспективи розвитку економіки України в умовах ринкової трансформації" (м. Дніпропетровськ, 1999 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція "Проблеми інвестиційної підтримки вітчизняного виробника" (м. Хмельницький, 1999 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція "Економіка сталого розвитку: погляд у XXI століття" (м. Донецьк, 1999 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція "Регіоналізація економіки і здійснення адміністративної реформи в Україні" (м. Дніпродзержинськ, 2000 р.).

Публікації. За матеріалами і результатами дисертаційної роботи опубліковано 8 особистих наукових праць загальним обсягом 2,7 д. а.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 160 найменувань, та 8 додатків. Загальний обсяг - 228 сторінок друкованого тексту, містить 27 таблиць і 12 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділ 1. Теоретичні основи управління соціальним розвитком. Економічне реформування суспільства потребує досягнення соціальної сталості держави завдяки

своєчасному вирішенню економічних та соціальних проблем, створення ефективного механізму управління соціальним розвитком.

Теоретичні положення управління економікою дозволяють розглядати зазначену проблему комплексно, з огляду на те, що економіка є системою життєзабезпечення людей і суспільства, яка формує суспільний, соціальний розвиток. Різноманітність соціальних процесів вимагає вивчати їх у галузевому (економіка країни, галузь економіки, суб'єкт господарської діяльності) і регіональному (країна, регіон країни, населений пункт) напрямках.

Удосконалення механізму управління соціальним розвитком вугільної промисловості України необхідно також проводити з урахуванням особливостей і умов розвитку соціальних процесів: соціальна криза і реструктуризація.

Історія розвитку ринкової економіки свідчить про нерівномірність процесів її функціонування, виникнення глибоких спадів виробництва на різних стадіях життєвого циклу. Але реалізація процедури подолання кризи починається тільки на певному його етапі: в умовах різкого спаду (рис. 1).

Аналіз загальних положень теорії криз дозволяє розглядати соціальну кризу як одну з її різновидів, що виникає внаслідок значного порушення пропорційності суспільного виробництва та негативно впливає на рівень доходів, зайнятість, якість життя населення. Вивчення причин розвитку криз на різних рівнях господарювання дозволяє зробити висновок, що соціальні кризи залежно від сфери і масштабу підрозділяються на ті, що вражають: окреме підприємство чи групу підприємств, окрему галузь, сферу господарства чи всю економіку.

Галузева соціальна криза характеризується значним погіршенням показників виробничої діяльності та соціального розвитку: рівень доходів працівників; соціально-кваліфікаційна структура працівників; рівень їх виробничої кваліфікації та загальноосвітній рівень; умови й охорона праці; соціально-культурні та житлові умови працівників. Узагальнення причин розвитку кризових ситуацій в економіці України вказує на залежність галузевих соціальних криз від загальної кризи економіки.

Розробка дієвої програми подолання загальної соціальної кризи потребує розробки відповідної галузевої програми на основі глибокого і всебічного вивчення причин, масштабів і глибини явища, а також можливих негативних наслідків її реалізації на певному етапі розвитку галузі.

А, Б, В, Г - точки кризових ситуацій

Рис. 1. Життєвий цикл підприємства, галузі економіки країни, кризові ситуації та антикризовий процес

Здійснення реструктуризації вугільної промисловості у законодавчих і нормативних документах проголошується одним із важливих факторів розвитку в Україні ринкової економіки. Але їх аналіз свідчить про те, що в країні практично відсутня правова основа для вирішення проблем, що виникають в умовах структурної перебудови економіки.

Вкрай недостатньо правових положень реструктуризації підприємств та пом'якшення її негативних соціальних наслідків. Це приводить до непослідовності у прийнятті рішень керівництвом галузі в питаннях цінової, інвестиційної політики і політики зайнятості.

В умовах загальноекономічної кризи реструктуризація галузі передбачає закриття неперспективних та нерентабельних шахт. Але у програмах закриття не вказуються правонаступники по виплаті регресних позовів, утриманні об'єктів соціальної інфраструктури в довгостроковій перспективі, а також не визначаються конкретні заходи, які б сприяли перерозподілу працівників, що вивільняються, не передбачається стимулювання підприємців щодо створення нових робочих місць.

Некомплексний підхід до регулювання соціальних процесів реструктуризації галузі сприяє поглибленню кризи, згортанню вітчизняного вуглевидобутку, скороченню робочих місць, розвитку некерованих процесів у соціальній сфері вуглевидобувних колективів і регіонів. У таких умовах необхідне формування механізму подолання соціальної кризи у вугільній промисловості України на основі урахування зарубіжного досвіду (передбачає тісну співпрацю галузевих та регіональних органів управління) та глибокого комплексного аналізу особливостей соціального розвитку вугільної промисловості України в умовах реструктуризації.

Розділ 2. Особливості соціального розвитку вугільної промисловості України в умовах реструктуризації. Аналіз особливостей соціального розвитку підприємств вугільної промисловості України на етапі реструктуризації (1996-1999 рр.) вимагає розгляду основних причин соціальної кризи, що склалися протягом 1990-1996 рр. Починаючи з 1991 р., вугільна промисловість України опинилася у глибокій кризі, але її передумови склалися у 80-х роках ХХ ст., коли у колишньому СРСР урядом проводилася політика створення дешевих паливних баз у Західному Сибіру та Казахстані.

Це викликало значне погіршення показників виробничої діяльності вугільних підприємств у 1990-1996 рр.: зменшення видобутку вугілля з 164 млн. т у 1990 р. до 71,7 млн. т у 1997 р.; зниження якості вугілля (підвищення зольності до 32,2%); зменшення продуктивності праці робітника по видобутку до 27,9 т/міс. Причинами погіршення наведених показників стало ускладнення гірничо-геологічних умов розробки вугільних родовищ, старіння шахтного фонду, неефективність галузевої програми "Вугілля" та її недостатнє фінансування.

Наведене безпосередньо вплинуло на показники соціального розвитку підприємств галузі: температура повітря, вологість та кількість хімічних речовин у шахтах перевищувала санітарні норми (негативно впливали на стан здоров'я шахтарів і викликали значне зростання професійних захворювань); недостатні обсяги заходів щодо безпеки та охорони праці викликали підвищення коефіцієнта смертельного травматизму (з 3,56 осіб/млн. т у 1990 р. до 4,01 в 1996 р.); заробітна плата у 1996 р. у галузі складала 232,55 грн.; середньоспискова чисельність працівників скоротилася за період 1989-1996 рр. у 1,3 рази.

Погіршення зазначених показників свідчить про зростання соціальної напруженості у галузі, що призвело до посилення соціальних конфліктів (страйків), котрі стали першим вісником соціальної кризи.

Аналіз динаміки трудових конфліктів у вугільній галузі дозволяє виділити чотири етапи страйкового руху: I - 1989-1991 рр. (економічні й політичні вимоги); II - 1992-1994 рр. (економічні та адміністративні вимоги); III - 1994-1995 рр. (економічні вимоги відносно розміру та виплати заробітної плати); IV - 1996 р. - до теперішнього часу (економічні вимоги відносно виплати заробітної плати). Причини страйків здебільшого економічні пов'язані з затримками заробітної плати, розподілом соціальних благ, незадовільними умовами праці.

Теоретичні узагальнення та визначення показників соціальної кризи, які наведені у даній роботі, дають підставу для висновку, що у 1996 р. вугільну промисловість України вразила глибока криза. Вона викликала деструктивні процеси виробничого, економічного та соціального характеру, котрі ще більше загострилися з початком реалізації у 1996 р. програми реструктуризації галузі.

Беручи до уваги специфічний етап розвитку останньої, який пов'язаний з її реструктуризацією (1996-1999 рр.), в дисертації запропоновано застосовувати методика

аналізу соціального розвитку вугільної промисловості України за двома напрямками: I - аналіз соціального розвитку підприємств вугільної промисловості; II - аналіз соціальних наслідків реструктуризації галузі.

Аналіз першого напрямку (соціального розвитку підприємств вугільної промисловості) виконано за запропонованою у роботі системою показників та методикою. Результати аналізу свідчать про загострення соціальної кризи у галузі та розширення нагальних соціальних проблем під час її реструктуризації (1996-1999 рр.), бо спостерігається значне погіршення таких соціальних показників, як:

чисельність промислово-виробничого персоналу в галузі скоротилася (з 564,86 тис. осіб у 1996 р. до 426,1 тис. осіб у 1999 р.) (табл. 1);

Таблиця 1

Показники соціального розвитку підприємств вугільної промисловості України

Показник	1994	1999	1999 у % до 1994		
Середньоспискова чисельність, тис. осіб: промислового персоналу				685,6	426,1
робітників по видобутку вугілля			469,7	313,4	66,7
Загальна чисельність, тис. осіб: робочих,				454,2	318,6
службовців	69,5	46,6	67,1		70,1
Загальна чисельність, тис.: чоловіків				353,7	224,1
жінок	169,9	141,1	83,0		63,4
Освітній рівень службовців, у % до загальної чисельності: вища освіта					34,2
	38,2	+4,0			
середньоспеціальна освіта			62,5	59,9	-2,6
практика	3,3	1,9	-1,4		
Освітній рівень робочих, у % до загальної чисельності: середня освіта					67,0
	74,7	+7,7			
неповна середня освіта			16,5	9,9	-6,6
середньоспеціальна освіта,			10,0	13,2	-3,2
інша освіта	6,5	2,2	-4,3		
Стаж роботи працівників (16-25 років), у % до загальної чисельності ПВП					23,4
	23,1	-0,3			
Чисельність працівників, що працюють в умовах, які не відпо-відають санітарно-гігієнічним умовам, у % до середньо-статистичної чисельності працівників					
	54,3	50,8	-3,5		
Забезпеченість засобами індивідуального захисту, у % до норми	77,1	75,5	-1,6		
Забезпеченість санітарно-побутовими приміщеннями, у % до норми	99,4	106,8	+7,4		
Чисельність працівників, що постраждали на виробництві: усього, осіб на 1 млн.т	420,7	282,7	67,2		
смертельно, осіб на 1 млн. т	3,31	3,43	103,6		
частково втратили працездатність, тис. осіб				2,6	1,2
Чисельність працівників хворих професійними хворобами, тис. осіб				29,0	52,0
	179,3				

заробітна плата, регресні позови - виплачуються з затримками, у галузі спостерігаються великі обсяги заборгованості з заробітної плати (рис. 2) та регресних позовів; рівень заробітної плати одного працівника не враховує технічні, економічні умови на окремих

шахтах і в державних холдингових компаніях, тому її рівень на різних шахтах складає від 250 до 560 грн., що викликає диференціацію доходів шахтарів залежно від умов господарювання на шахті;

Рис. 2. Заборгованість з заробітної плати по підприємствах вугільної промисловості України, млн. грн.

показники умов праці: майже всі шахти України небезпечні за викидами пилу, газу, гірничим ударам та самозагоранню вугілля, що потребує регулювання зазначених параметрів та забезпечення шахтарів засобами індивідуального захисту, забезпеченість якими протягом 1994-1999 рр. знизилася з 77,1 до 75,5% (табл. 1);
показники виробничого травматизму: підвищилась кількість випадків смертельного травматизму на виробництві з 3,31 осіб на 1 млн. т вугілля у 1994 р. до 3,43 осіб у 1999 р. (табл. 1), при цьому найвищий рівень - 4,39 був у 1996 р.;
показники професійної захворюваності: підвищилась кількість працівників, хворих на професійні хвороби з 29,0 до 52,0 тис. осіб у період 1994-1999 рр. (табл. 1), при цьому частіше спостерігаються хвороби: пневмоконіоз, пиловий бронхіт, віброхвороба;
показники оздоровлення: зменшилась чисельність оздоровлених у санаторіях, профілакторіях з 65 тис. осіб у 1994 р. до 25 тис. осіб у 1998 р.;
показники соціально-культурних умов також погіршились через невизначеність майбутнього функціонування об'єктів соціально-культурного призначення, тільки протягом 1993-1998 рр. кількість баз відпочинку скоротилася на 40 одиниць, культурних і спортивних споруд - на 26, профілакторіїв і санаторіїв - на 20.
Але слід відмітити стабільність і деяке поліпшення окремих показників:
освітній рівень працівників підвищився: скоротилася чисельність працівників з середньо-спеціальною і зросла - з вищою освітою (табл. 1);
соціальна структура: співвідношення чисельності чоловіків та жінок практично не змінилося; структура працівників галузі змінилася таким чином, що скоротилася чисельність службовців на 0,7%, але й питома вага робітників у загальній чисельності зайнятих також скоротилася на 135,7 тис. осіб (табл. 1).
Аналіз другого напрямку (заходів реструктуризації) не дозволяє відзначити її високу ефективність. Незважаючи на те, що приймаються різні рішення щодо поліпшення роботи галузі, істотних змін у ній не відбувається. Заходи щодо реструктуризації галузі реалізуються не цілком і не комплексно через наявність проблем фінансування заходів соціального характеру та заходів подолання негативних наслідків закриття шахт, що знижує їх ефективність.
За даними української компанії з закриття шахт "Укрвуглереструктуризація" протягом 1996-1999 рр. вона відчуває істотну потребу в коштах, які слід спрямовувати на заходи: виплата вихідної допомоги, якої за зазначений період сплачено 9,9 млн. грн., а заборгованість на кінець 1999 р. склала 45 тис. грн.; одноразові виплати - сплачено в обсязі тільки 8,1%, заборгованість - 26,6 млн. грн.; регресні позови - сплачено на 78,4%, заборгованість - 27,5 млн. грн.; забезпечення безплатним вугіллям (пільгові категорії населення - 67,8 тис. осіб) забезпеченість ним - 53,8%, а заборгованість 490 тис. грн.
Найбільш складними серед негативних наслідків реструктуризації є значне вивільнення працівників галузі (звільнено 41,6 тис. осіб), стрімке збільшення безробіття у шахтарських регіонах, руйнування трудового потенціалу регіону (планувалося створити 17,9 тис. робочих місць, через нестачу фінансових коштів створено тільки 1,2 тис. та працевлаштовано 19 тис. осіб). Саме тому необхідне забезпечення реалізації прав

працівників у сфері праці, зайнятості, професійної перепідготовки, працевлаштування, соціального забезпечення, утримання об'єктів і надання послуг соціально-культурного і соціально-побутового призначення.

У таких умовах на середньостроковий період необхідна державна фінансова допомога підприємствам галузі для здійснення заходів реструктуризації. У державному бюджеті необхідно передбачати розширене фінансування цього процесу, а також кошти на передачу об'єктів соціальної інфраструктури у комунальну власність.

Таким чином, реструктуризація, яка повинна була вирішити економічні та соціальні проблеми, створила умови для появи нових соціальних негараздів.

Прийняття будь-яких управлінських рішень потребує прогнозування основних показників діяльності галузі як таких, що впливають на соціальне становище та є підґрунтям для розробки стратегічних програм подолання кризового стану галузі. Якісна розробка соціальних програм потребує оцінки залежності, яка склалась між показниками використання живої праці (середньоспискової чисельності промислово-виробничого персоналу і робочих по видобутку вугілля) та основних факторів, що впливають на їх зміну. Для цього пропонується використовувати багатофакторний кореляційно-регресійний метод аналізу показників зміни контингенту зайнятих. У дисертації вплив основних економічних показників діяльності підприємств галузі на контингент зайнятих визначається за допомогою лінійних рівнянь багатофакторної регресії

$$\mathcal{K}_1 = 763,929 + 0,702y_4 - 0,888y_6; \quad (1)$$

$$\mathcal{K}_2 = 507,064 + 0,496y_4 - 0,565y_6; \quad (2)$$

де \mathcal{K}_1 - середньоспискова чисельність промислового персоналу, тис. осіб;

\mathcal{K}_2 - чисельність робочих по видобутку вугілля, тис. осіб;

y_3 - продуктивність праці робітника по видобутку вугілля, т/міс.;

y_4 - середньодобовий видобуток, тис. т;

y_5 - навантаження на очисний забій, т/доб.;

y_6 - навантаження на комплексно-механізований забій (КМЗ), т/доб.

Зміна результативних ознак \mathcal{K}_1 і \mathcal{K}_2 залежить від факторних ознак y_4 і y_6 , що підтверджує аналіз парних коефіцієнтів кореляції - між ними склався одночасний зв'язок. А факторні ознаки y_3 і y_5 на результативні ознаки не впливають, тому в рівняннях (1) і (2) відсутні. Перетворення рівнянь (1) і (2) у стандартизовані дозволяє розрахувати варіантні прогнозні оцінки зниження (додаткового приросту) чисельності зайнятих залежно від сполучення значень (від мінімального до максимального) факторних ознак або від перспективних рівней.

Ефективність використання трудового потенціалу у вугільній промисловості є можливою за оптимальним сполученням факторів - максимальному середньодобовому видобутку і максимальному навантаженні на КМЗ, при яких середньоспискова чисельність робочих по видобутку становить 250,5 тис. осіб, а чисельність усіх зайнятих у галузі 330,1 тис. осіб.

Прогнозування наведених показників методами екстраполяції трендів і експоненціального згладжування (визначення перспективного значення) та порівняння їх з оптимальними показниками дозволило визначити, що у 2004 р. середньоспискова чисельність промислово-виробничого персоналу складатиме 379,7 тис. і наблизиться до оптимальної. При цьому в найближчі чотири роки в галузі (за умов подальшого погіршення виробничих показників) вивільниться 49,2 тис. осіб. У таких умовах

важлива розробка державних, галузевих, регіональних програм, угод щодо удосконалення соціально-трудова відносин з урахуванням у них заходів, що вирішують проблеми зайнятості, працевлаштування, а також соціального захисту. Проведений за двома напрямками аналіз соціального розвитку вугільної промисловості свідчить про те, що основна ланка паливно-енергетичного комплексу України, яка перебуває у глибокій соціальній кризі, є джерелом соціальної напруги та потребує формування механізму подолання такої кризи у межах соціальної політики держави і галузі, а також вугільних регіонів.

Розділ 3. Формування механізму подолання соціальної кризи у вугільній промисловості України. Розробка галузевого механізму подолання соціальної кризи потребує її взаємодії з соціальною політикою держави. Соціальна політика держави в умовах кризи гарантує підтримання мінімального рівня доходів населення та забезпечення відновлення трудового потенціалу. Це вирішується шляхом створення системи соціального захисту населення, окремих його верств і професійних груп та включає: захист від безробіття; гарантії по отриманню доходів від трудової діяльності; надання різних видів пільг; мінімального гарантованого рівня забезпечення основних потреб людини; інших напрямків соціального захисту.

Встановлення державою тільки мінімального розміру оплати праці та мінімальних соціальних гарантій зайнятому населенню підвищує роль договірного регулювання трудових відносин. Максимальний рівень соціальних прав і гарантій для зайнятого населення забезпечується за допомогою регулювання трудових відносин: укладання генеральних, галузевих угод і колективних договорів. В умовах реструктуризації вугільної промисловості колективні договори повинні містити заходи щодо соціального захисту працівників підприємства у зазначених умовах.

При розробці механізмів подолання соціальної кризи в окремих секторах або галузях важливе значення має урахування не тільки загальнодержавних напрямів соціальної політики, а й конкретної економічної ситуації у секторі або галузі.

Для успішного виходу вугільної промисловості України з кризи доцільно використовувати механізм її подолання, що включає такі етапи та заходи: 1) визначення організаційних структур подолання соціальної кризи; 2) планування процесу подолання соціальної кризи; 3) розробка конкретних методів подолання соціальної кризи; 4) розробка моделі подолання соціальної кризи; 5) розробка додаткових заходів подолання соціальної кризи. Такий механізм спирається на досвід здійснення реструктуризації вугільної промисловості та подолання її негативних соціальних наслідків у ряді країн світу та вимагає розробки "Програми подолання соціальної кризи у вугільній промисловості України".

На початковому етапі подолання соціальної кризи необхідно визначити організаційні структури, які приймають рішення у разі її виникнення. Насамперед це керівництво вугільної промисловості України, яке повинно інформувати робітників або профспілкові комітети про ситуацію в галузі, про перспективи виходу з кризи та визначати майбутнє галузі, а також стратегію і комплекс заходів щодо зменшення чисельності працівників.

Наступна проблема полягає в необхідності розробки зустрічних програм подолання соціальної кризи на регіональному рівні. Це важливо для керівництва галузі, тому що воно набуває спілників у вирішенні проблем щодо закриття підприємств у конкретному регіоні. Регіональний підхід до вирішення проблем виходу з соціальної кризи особливе значення має в умовах, коли у кризі перебуває базова та містоутворююча галузь промисловості (вугільна промисловість України).

Дослідження свідчить, що з усіх заходів подолання криз найбільше значення мають методи забезпечення зайнятості у галузі, складання соціальних планів галузі та підприємства, моніторинг соціальних наслідків реструктуризації у вуглевидобувних регіонах, застосування практики розробки комплексних програм розвитку шахтарських міст, а також реалізація заходів соціального захисту.

Для вирішення проблем, які викликані соціальною кризою галузі, необхідне застосування широкого комплексу заходів, основною передумовою реалізації яких є складання соціального плану. Законодавчими та нормативно-правовими документами України він не передбачається. Враховуючи практичну значущість, необхідно розробити правову основу його створення. Соціальний план доцільно складати на рівні підприємства та галузі на термін два роки, що передують корінним змінам у галузі або закриттю підприємств. Такий план являє собою комплекс методів, що гарантують звільненим працівникам зайнятість, заходи щодо запобігання зниження рівня життя працівників галузі та заходи фінансової допомоги.

На необхідність моніторингу соціальних наслідків реструктуризації вказувалося з самого її початку, але організація даного процесу не отримала широкого розвитку, тому соціальні явища та процеси у вуглевидобувних регіонах не прогнозувалися.

Враховуючи широкі функції моніторингу, треба дати уточнене поняття моніторингу соціальних наслідків - це комплексна система безперервного спостереження розвитку соціальних процесів з метою виявлення, аналізу та прогнозування негативних наслідків, розробки заходів щодо запобігання можливого зростання соціальної напруженості та розвитку соціальних конфліктів.

Принципова схема моніторингу соціальних наслідків реструктуризації базується на безперервному спостереженні розвитку соціальних процесів у вуглевидобувних регіонах. Вона є системою отримання первинної інформації про стан соціального розвитку від місцевих органів виконавчої влади, центрів зайнятості, підприємств галузі та використання її для розробки прогнозно-рекомендуючої інформації та прийняття управлінських рішень державними органами виконавчої влади (міністерствами та відомствами), профспілками, науково-дослідними інститутами. Таким чином, первинна інформація, що отримується шляхом спостереження за соціальними процесами та використання аналітично-прогностичних функцій моніторингу, перетворюється у прогнозно-рекомендовану інформацію по подоланню соціальної кризи. На основі останньої місцеві органи виконавчої влади, центри зайнятості, вугільні компанії зможуть приймати управлінські рішення з соціального розвитку.

Інформаційною базою моніторингу є показники соціального розвитку: інформація про рівень життя (грошові доходи, споживчі видатки, баланс грошових доходів та видатків, прожитковий мінімум та ін.) та інформація про соціальне забезпечення (забезпеченість житловою площею, комунальними та побутовими послугами, місцями у дитячих дошкільних закладах, культурними установами та ін.). Головним засобом отримання її є проведення соціологічних досліджень. Наведена інформація доповнюється показниками макроекономічного рівня та цільовими розрахунками забезпеченості пом'якшення негативних соціальних наслідків фінансовими та трудовими ресурсами.

В умовах подолання соціальної кризи підвищується необхідність розробки регіональними органами управління комплексних програм розвитку шахтарських міст на довгострокову (5-10 років) та середньострокову перспективу (до 3 років), що дозволить вирішувати соціальні проблеми галузі спільно з вирішенням комплексу регіональних соціальних проблем вуглевидобувних регіонів. Особливою підсистемою, яку доцільно включати у такі програми, є соціальний захист населення та окремих професійних груп, що постраждали внаслідок реструктуризації базової галузі

промисловості регіону.

Прийняття та реалізація ефективних заходів соціального захисту працівників вугільної промисловості є однією з важливих умов подолання соціальної кризи. З початку реструктуризації в умовах закриття шахт законодавча база соціального захисту формувалася фрагментарно: у правових документах визначалися основні напрямки соціального захисту, але не вказувалися конкретні способи досягнення цілей, які ставилися - забезпечення робочими місцями, житлом, побутовим вугіллям. У цілому для впорядкування правових і нормативних документів, що регулюють соціальні процеси в галузі, необхідна розробка та прийняття "Соціального кодексу вугільної промисловості України".

Таким чином, для забезпечення якості управління соціальним розвитком та для подолання соціальної кризи у вугільній промисловості України необхідна взаємодія держави, регіонів країни, галузевих міністерств і відомств, підприємств і організацій у прийнятті та реалізації ефективної стратегії соціального управління, яка сприятиме формуванню соціально орієнтованої економіки.

ВИСНОВКИ

На основі теоретичних узагальнень і розроблених науково-методичних та практичних рекомендацій у дисертаційній роботі визначено механізм управління соціальним розвитком та подоланням соціальної кризи у вугільній промисловості України в умовах реструктуризації. Результати дослідження дають можливість зробити такі науково-практичні висновки:

1. Виявлено, що негативне положення і стан соціального розвитку вугільної промисловості України, які обумовлені загальним кризовим положенням економіки країни, неефективністю економічних перетворень, відсутністю стратегії управління соціальними процесами, вимагають удосконалення механізму управління соціальним розвитком вугільної промисловості України. Воно повинно враховувати особливості сучасного етапу розвитку як всієї економіки, так і окремих її галузей (у вугільній промисловості - це соціальна криза і реструктуризація галузі).
2. Визначено, що криза виробництва у вугільній промисловості спровокувала розвиток негативних соціальних процесів: значне зниження рівня заробітної плати працівників, виникнення соціальної напруженості, наявність та погрозу звільнення, багатомісячні затримки виплати зарплати і регресних виплат. Поряд з несприятливими умовами праці, все це призвело до значного відтоку висококваліфікованих робітників з галузі. Усі негативні соціальні процеси відповідно впливають на економічні результати діяльності галузі, знижують обсяги видобутку і реалізації вугілля. Це свідчить про взаємозумовленість економічної та соціальної кризи у вугільній галузі України.
3. Запропоновано в нормативні документи, що визначають механізм реструктуризації, включати положення щодо запобігання галузевій соціальній кризі, враховувати соціальні проблеми, їх вирішення та негативні соціальні наслідки. Удосконалення й упорядкування механізму прийняття управлінських рішень органами виконавчої влади та органами галузевого управління вимагає подолання фрагментарності формування законодавчої та нормативної бази реструктуризації, а також проведення попереднього комплексного соціально-економічного аналізу.
4. Запропоновано методичку аналізу соціального розвитку підприємств вугільної промисловості України на етапі її реструктуризації (за двома взаємопов'язаними напрямками). Проведений за нею аналіз свідчить про значне погіршення показників соціального стану галузі, а також виникнення додаткових соціальних проблем, що стали

негативним наслідком реструктуризації й пов'язані, насамперед, зі вивільненням працівників із вугільної промисловості. Таким чином, під час реструктуризації необхідна розробка комплексу заходів щодо забезпечення їх зайнятості та вирішення проблем соціального захисту.

5. Обґрунтовано, що вирішення проблем забезпечення зайнятості та соціального захисту вивільнених працівників вугільної промисловості, можливе в межах соціальної політики держави, а також на галузевому, регіональному рівні та на рівні підприємства. З огляду на те, що в умовах кризи економіки держава забезпечує тільки мінімальні соціальні нормативи і гарантії, зростає роль регулювання соціально-трудова відносин і розвитку соціального партнерства на галузевому рівні. Це обумовлює необхідність надання максимального набору соціальних прав і гарантій зайнятому населенню на рівні галузі та підприємства за допомогою укладання галузевої угоди і колективних договорів між соціальними партнерами. Рекомендовано розширити практику договірної регулювання трудових відносин у вугільній промисловості на рівні підприємства, що потребує визначення у колективних договорах підприємств позицій, пов'язаних із соціальними процесами і необхідністю соціального захисту працівників за умов реструктуризації.

6. Сформовано механізм подолання соціальної кризи для успішного виходу з неї вугільної промисловості України, базою якого повинна бути "Програма подолання соціальної кризи у вугільній промисловості України". Її основу складають: методи забезпечення зайнятості в галузі, соціальні плани галузі та підприємства (попередньо необхідно затвердити правову основу їхнього функціонування в економіці України), а також комплекс додаткових заходів подолання соціальної кризи (моніторинг соціальних процесів у галузі та комплексні програми розвитку вуглевидобувних регіонів і міст).

7. Запропоновано проведення моніторингу соціальних наслідків реструктуризації, який сприяє одержанню найбільш повної інформації про соціальні процеси у вуглевидобувній галузі й регіоні та дозволяє цілеспрямовано впливати на їх соціальний розвиток. У роботі проаналізовано й узагальнено теоретичні розробки і чинні методики, а також запропоновано нові методичні підходи щодо організації та проведення моніторингу.

8. Запропоновано продовжити практику складання комплексних програм розвитку шахтарських міст з охопленням усіх сфер їх діяльності, у тому числі заходів соціального захисту, враховуючи, що вугільна промисловість для окремих регіонів є містоутворюючою галуззю.

9. У вугільній промисловості України соціальні права і гарантії для працівників вугільної промисловості регламентуються різними законодавчими документами на державному і галузевому рівні, тому запропоновано їх систематизувати, упорядкувати та для ефективного управління соціальними процесами, заходами соціального захисту на галузевому рівні створити "Соціальний кодекс вугільної промисловості України".

10. Законодавче й організаційно-методичне забезпечення управління соціальним розвитком у вугільній промисловості України і подолання соціальної кризи галузі потребує вдосконалення законодавства (розробки і прийняття): Законів України "Про структурну перебудову економіки", "Про заходи комплексного розвитку вугільної промисловості України на поточний період і до 2050 року"; національної та галузевої "Програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці і виробничого середовища на 2001-2005 роки", "Програми розвитку виробництва і забезпечення працюючих засобами індивідуального захисту на 2001-2005 роки", "Галузевої програми зайнятості і створення нових робочих місць до 2005 року"; регіональних "Програм соціального захисту населення Донецької області на 2001-2005 роки"; а також удосконалення

нормативно-правової бази сфери соціально-трудових відносин і соціального партнерства.

Список опублікованих автором праць за темою дисертації

1. Бычкова О.В. Механизм инвестирования реструктуризации предприятий угольной промышленности Украины // Вісник Технологічного університету Поділля. - 1999. - №5. - Ч. 2. - С.34-37.
2. Бычкова О.В. Структурна перебудова вугільної промисловості // Торгівля і ринок України. - Вип. 9. - Т. 1. - Донецьк: ДонДУЕТ. - 1999. - С.33-38.
3. Бычкова О.В. О мониторинге социальных последствий реструктуризации угольной промышленности Украины // Економіка: проблеми теорії та практики. - Вип. 14. - Дніпро-петровськ. - 2000. - С. 66-75.
4. Бычкова О.В. Основные причины социального кризиса в угольной промышленности Украины // Вісник Донецького університету. Сер. В: Економіка і право. - 2000. - №1/1. - С. 27-33.
5. Бычкова О.В. Проблемы передачи объектов социальной инфраструктуры угольной промышленности в коммунальную собственность // Регион, город, предприятие в условиях переходной экономики. - Донецк: ИЭПИ НАН Украины. - 2000. - С. 53-58.
6. Бычкова О.В. Социальная защита работников угольной промышленности Украины // Материалы II междунар. конф. молодых ученых-экономистов "Проблемы теории и практики управления в современной экономике". - Т. 2. - Донецк: ДонГТУ, ИЭП НАН Украины, ИЭПИ НАН Украины. - 1999. - С.224-227.
7. Бычкова О.В. Проблемы реструктуризации угольной промышленности Украины // Економічний вісник Національної гірничої академії України: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. "Проблеми та перспективи розвитку України в умовах ринкової трансформації" - Т. 2. - Дніпро-петровськ: РІК НГА України. - 1999. - С.158-161.
8. Бычкова О.В. Проблема комплексного подхода к социально-экономическому развитию шахтерского города в период реструктуризации угольной промышленности // Регіоналізація економіки і здійснення адміністративної реформи в Україні: Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. - Ч. 2. - Дніпродзержинськ. - 2000. - С. 96-98.

АНОТАЦІЯ

Бычкова О.В. Механізм управління соціальним розвитком у вугільній промисловості України в умовах реструктуризації. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.02.03 - Організація управління, планування і регулювання економіки. Інститут економіки промисловості НАН України, Донецьк, 2001.

У дисертації досліджено проблеми управління соціальним розвитком вугільної промисловості України в умовах реструктуризації та соціальної кризи. Виявлено основні причини кризових ситуацій. Досліджено основні напрями реструктуризації, визначено та проаналізовано основні технічні, економічні, екологічні та соціальні її наслідки. Запропоновано методика та проведено аналіз соціального розвитку вугільної промисловості за двома напрямками: аналіз соціального розвитку підприємств галузі та аналіз соціальних наслідків реструктуризації. Для ефективної реалізації соціальної політики обґрунтовано напрями удосконалення управління соціальним розвитком. Розроблено механізм подолання соціальної кризи у вугільній промисловості, у якому використовуються державні, галузеві та регіональні програми, соціальні плани,

комплексні плани соціального розвитку шахтарських міст, галузеві та регіональні угоди, колективні договори. Розроблено та впроваджено методичні підходи щодо моніторингу соціальних наслідків реструктуризації.

Ключові слова: соціальний розвиток, соціальна криза, реструктуризація, соціальні наслідки реструктуризації, соціальна політика, механізм подолання соціальної кризи, моніторинг соціальних наслідків.

АННОТАЦІЯ

Бычкова О.В. Механизм управления социальным развитием в угольной промышленности Украины в условиях реструктуризации. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.02.03 - Организация управления, планирование и регулирование экономики. Институт экономики промышленности НАН Украины, Донецк, 2001.

В диссертации исследованы проблемы управления социальным развитием угольной промышленности Украины в условиях реструктуризации и социального кризиса.

Определены основные причины развития кризисных ситуаций. Доказано, что основными причинами возникновения социального кризиса является осуществление экономических преобразований без учета их социальных последствий, что негативно влияет на снижение доходов населения, уровень занятости и уровень жизни в стране.

Социальные кризисы могут поражать индивидуальное предприятие или группу отраслей, что позволяет говорить о развитии отраслевого социального кризиса.

Предложено в качестве показателей, свидетельствующих о формировании социального кризиса в отрасли, использовать следующие их группы: уровень доходов работников, социально-квалификационная структура, уровень производственной квалификации и образовательного уровня, условия и охрана труда работников, социально-культурные и жилищные условия работников. Исследованы основные виды и направления реструктуризации, определены и проанализированы основные технические, экономические, экологические и социальные последствия реструктуризации. Доказано, что сложная проблема для отрасли - это негативные социальные последствия реструктуризации.

Предложена методика и проведен анализ социального развития угольной промышленности по двум направлениям: анализ социального развития предприятий отрасли и анализ социальных последствий реструктуризации. Проведенный анализ свидетельствует о дальнейшем ухудшении показателей социального развития отрасли, что подтверждает неэффективность управления социальными процессами в ходе реструктуризации. Более того, реструктуризация, которая должна способствовать решению многих социальных проблем, внесла дополнительные проблемы, в первую очередь, связанные с трудоустройством, переобучением, обеспечением жильем и углем работников закрываемых шахт. Доказано, что значительное высвобождение работников с предприятий отрасли потребует создания специального механизма по социальной защите, реализуемого в рамках социальной политики государства.

Для эффективной реализации социальной политики обоснованы направления совершенствования управления социальным развитием. Для выхода отрасли из кризисной ситуации разработан механизм преодоления социального кризиса в угольной промышленности, в котором используются государственные, отраслевые и региональные программы, социальные планы (разрабатываемые на уровне предприятия и отрасли), мониторинг социальных последствий реструктуризации, комплексные планы социального развития шахтерских городов (включающие различные подсистемы

реализации намеченных целей), отраслевые и региональные соглашения, коллективные договоры. Разработаны и внедрены методические подходы к организации мониторинга социальных последствий реструктуризации. Мониторинг позволяет оценить социальное развитие региона (посредством изучения показателей социального развития), определить степень социальной напряженности в угледобывающем регионе, а также прогнозировать развитие негативной социальной ситуации, избегать отрицательные последствия закрытия предприятий угольной промышленности и принимать обоснованные управленческие решения.

Результаты исследований апробированы и внедрены компанией

"Укруглеструктуризация", отражены в рекомендациях профсоюзов по смягчению социальных последствий реструктуризации и получили положительную оценку.

Ключевые слова: социальное развитие, социальный кризис, реструктуризация, социальные последствия реструктуризации, социальная политика, механизм преодоления социального кризиса, мониторинг социальных последствий.

ANNOTATION

Buchkova O.V. The mechanism of management of social development in the coal-mining industry of Ukraine under conditions of restructuring. - Manuscript.

Thesis on competition of candidate of economics scientific degree on speciality 08.02.03 - The organisation of management, planning and regulation of Economy. The Institute of Economics of Industry of National Academy of Sciences of Ukraine, Donetsk, 2001.

The problem of management of social development in coal-mining industry of Ukraine under conditions of restructuring and social crisis has been investigated in the thesis. The main causes of the crisis are defined. The main trends of restructurization have been investigated. Common technical, economic, ecological and social consequences of restructurization have been defined and analysed. The analyses of social development of coal-mining enterprises and social consequences of restructurization were carried out under two directions: the analyses of social development and the analyses of social consequences. These analyses were under the proposed methodic. The necessity of using of management of social development is based for the effective realisation of social policy. A mechanism of social crisis overcoming has been development. It uses states, branches and regions programs, social plans, complex plans of social development of mining towns, branches, region agreements and collective's contracts. The methodical approach of monitoring of social consequences of restructurization has been developed and introduced.

Key words: social development, social crisis, restructuring, social consequences of restructurization, social policy, the mechanism of overcoming of social crisis, monitoring of social consequences.

Підп. до друку 15.05.01. Формат 60x90/16. Папір друк. № 3. Офс. друк.

Обл.-вид. арк. 1,0. Тираж 100 прим. Замовлення № 557.

Інститут економіки промисловості НАН України.

83048, Донецьк, Університетська 77.

Ротапринт ІЕП НАН України.